

ΠΩΣ ΜΕ ΟΝΟΜΑΖΑΝ ΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΟΥ

Τώρα που δεν είμαι στην υπηρεσία, σκέπτομαι με νοσταλγία τα περασμένα. Και είναι ωραίο πράγμα να ζει κανείς με τις αναμνήσεις του, προπαντός όταν αυτές είναι ευχάριστες. Θέλω να σημειώσω κάτι, που το παραλείπουν πολλοί ή δεν θέλουν να το σκέπτονται. Εγώ, αντίθετα, νιώθω μεγάλη ευχαρίστηση, αλλά και ικανοποίηση, αναφερόμενος στα παρωνύμια (παρατσούκλια κατά την κοινή έκφραση), με τα οποία με βάφτισαν κατά καιρούς οι μαθητές μου στα διάφορα σχολεία που υπηρέτησα.

Οι μαθητές, κατά κανόνα, κολλάνε στους περισσότερους καθηγητές τους από μια τέτοια ρετσινιά, ένα παρατσούκλι. Και έτσι τους φωνάζουν μεταξύ τους. Τα παρατσούκλια αυτά είναι το καταστάλαγμα καλοζυγιασμένων κριτηρίων, που χαρακτηρίζουν την ποιότητα, θα έλεγα, αυτών των ατόμων. Και το κριτήριο των μαθητών είναι αλάνθαστο. Ποτέ δεν πέφτουν έξω. Τα παρατσούκλια είναι συνήθως δυσφημιστικά για τους καθηγητές που τα φέρνουν στην πλάτη τους και ελάχιστα κολακευτικά. Αναφέρω μερικά έτσι σαν παράδειγμα: «Μπότης, κοντός, Ζακχάιος», παρμένα από το ανάστημά τους, «ο φερ' ειπείν, ο λόγου χάριν, ο καταλάβατε, κ.λπ.» από φράσεις που τις επαναλαμβάνουν συχνά πολλοί καθηγητές, «ο ποντικίδης, ο Βούδδας, ο ασβός, η καρακάξα, ο ύπνος, κ.λπ.» από διάφορα κουσούρια ή περιστατικά, «ο Νιόνιος, ο Μεμάς», για τους καταγόμενους από τη Ζάκυνθο ή την Κεφαλλονιά και ένα πλήθος άλλων τέτοιων και παρόμοιων. Τα δικά μου παρατσούκλια ήταν σχετικά πολλά, ποιοτικά ανώτερα και πάρα πολύ κολακευτικά. Και είμαι υπερήφανος γι' αυτά και καμαρώνω. Στο Ριζοκάρπασο της Κύπρου (1951), νέος, ωραίος, ενθουσιώδης, μεγαλοπρεπής και με μια ωραία σύζυγο, οι μαθητές μου έλεγαν για μένα: «Ο Λέων της Σπάρτης». Στο Μεσολόγγι μετά την απέλασή μου από την Κύπρο (1956) με αποκαλούσαν «Ρίχαρδος ο Λεοντόκαρδος» και «ο Ε.Ο.Κ.Α.» από τα αρχικά «Εθνική Οργάνωση Κυπριακού Αγώνα», για την

συμμετοχή μου στον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα της Κύπρου και την προσφορά μου σε αυτόν.

Ξαναγυρίζοντας στην Κύπρο (1960) στην Τεχνική Σχολή της Λεωκωσίας, μαθητές και καθηγητές

έλεγαν: «ο Νώντας ο Μεγαλοπρεπής» και «ο Λέων της Νεμέας».

Επανερχόμενος στην οργανική μου θέση στο 2 ο Γυμνάσιο Αρένων της Πάτρας(1964), μαθητές

και καθηγητές με έλεγαν: «ο Νώντας ο αδούλωτος» και «ο Θεϊός Νώντας», ενώ οι καθηγήτριες με

έλεγαν επιπλέον και «ο μπαμπάς» ή ο Δημοσθένης Πατακόπουλος έλεγε «ό,τι πει ο μπαμπάς».

Ο καθηγητής Τσέκος και οι ασχολούμενοι με την λογοτεχνία με προσφωνούσαν «Πάμπλο Νερούντα», για το παράστημά μου και για τα μακριά μαλλιά μου. Ήμουν ο μόνος καθηγητής στην

Πάτρα με μακριά μαλλιά και πολλοί με κοίταζαν παράξενα. Οι επιθεωρητές, οι επόπτες κ.λπ.

γκουλαΐτερ της επταετίας με κοίταζαν με λοξό μάτι. Αλλά κανείς τους δεν τόλμησε να μου κάνει

παρατήρηση απ' ευθείας και εγώ τους αγνοούσα τελείως.

Οι Καρπασίτες της Κύπρου έκλαψαν όταν το 1956 φύγαμε από εκεί. Τώρα θυμούνται την χρυσή

εποχή. Κάθε φορά που τους συναντώ μου λένε: «Η εποχή που υπηρετήσατε, κ. Νώντα, στο Καρπάσι ήταν ανεπανάληπτη. Ποτέ άλλοτε δεν γνώρισε το Καρπάσι τόση αιγλή. Και θα παραμείνει σαν τέτοια για πάντα, η χρυσή εποχή του κ. Νώντα» ή «η χρυσή πενταετία του κ.

Νώντα» ή «ο χρυσός αιώνας του κ. Νώντα για το Καρπάσι».

Είναι να τα θυμάται κανείς και να κλαίει. Αυτά λένε σήμερα οι Καρπασίτες. Ας είναι καλά οι άνθρωποι. Περάσαμε τόσο όμορφα. Τους αγάπησα και με αγάπησαν. Και δεν είναι ούτε υπερβολή

ούτε μεγαλοστομία αν σημειώσω εδώ ότι απ' όπου πέρασα άφησα τις καλύτερες αναμνήσεις και

όλοι τους με αγαπούν και με σέβονται. Και νιώθω υπερηφάνεια.

70

Από τον Κωνσταντίνο Νικολόπουλο – Καμενιανίτη

Λογοτέχνη – Συγγραφέα , τ. Αντιπρόεδρο της Ένωσης Ελλήνων Λογοτεχνών

Η έννοια της πατρίδας απορρέει από τους νόμους της φύσης και εκφράζει το δικό της φυσικό

δεσμό του ανθρώπου προς τον τόπο που γεννήθηκε, γύρω από τη φύση που περιβάλλει αυτή τη

πατρίδα. Ο άνθρωπος μπορεί με την ελεύθερη θέλησή του να διατρέχει και να επισκέπτεται όλες τις

οι χώρες της γης, αλλά όσες κι αν κάμει διαδρομές, δεν συνδέεται με τον τόπο στον οποίο είδε το φως του ήλιου και μάλιστα ακόμα περισσότερο με τον τόπο που γεννήθηκαν οι γονείς και

γεννήτορες του. Αυτό το αισθάνεται ο κάθε φυσιολογικός άνθρωπος, γιατί ο τόπος του συνδέει το

παρελθόν με το μέλλον.

Η πατρίδα μας η Ελλάδα στο σύνολό της, αλλά και η Καλαβρυτινή γη ειδικότερα, είναι χαραγμένη από τα ανεξίτηλα χνάρια ενός λαού που κυριάρχησε στον παγκόσμιο πολιτισμό.

Αυτό

το αιώνιο φως της ελληνικής παράδοσης θα πρέπει να συντηρηθεί άσβεστο, γιατί είναι τρυγημένο

από ανοιξιάτικα γλυκοχαράματα, αναβλύζει από τις γνήσιες ελληνικές πηγές της σοφίας, του

στοχασμού και της αρετής.

Το δημοτικό μας τραγούδι – αυτός ο τεράστιος ελληνικός θησαυρός- τα ήθη και τα έθιμά μας,

φέρνουν στις μέρες μας τον προγονικό αντίλαλο ατόφιο. Αυτές τις αξίες που συντήρησαν και

τράνεψαν γενιές Ελλήνων νιώθουν σήμερα οι άνθρωποι την ανάγκη, περισσότερο από κάθε άλλη

φορά, να τις ψάξουν και να τις μελετήσουν, για να βρουν στέρεο έδαφος να πατήσουν και να

σταθούν όρθιοι σε αυτούς τους χαλεπούς καιρούς της κατάπτωσης των αξιών.

Ο ΝΩΝΤΑΣ ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΣ, καταξιωμένος πνευματικός δημιουργός του τόπου μας, με

τεράστιο συγγραφικό έργο, δεν θα μπορούσε να αφήσει έξω από την σφαίρα της αγάπης του, και

κατ' επέκταση του συγγραφικού του έργου, το λαογραφικό μας θησαυρό. Τις αγροτικές ασχολίες

των χωριών μας – θέρο, αλώνισμα, τρύγο κ.α - καθώς και τις εκδηλώσεις των προγόνων μας στις

γιορτές, στους γάμους, τα βαφτίσια και τα πανηγύρια, που σβήνουν σιγά-σιγά και

αποτελούν αγιάτρευτο καημό των μεγαλύτερων σε ηλικία ανθρώπων, για την ανώθευτη εκείνη

ομορφιά που χάνεται.

Το παρόν βιβλίο με τίτλο «ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ» αποτελεί το απόσπασμα της άπειρης αγάπης του συγγραφέα για τον τόπο μας. Χρόνια τώρα, μάζευε στάχυ-στάχυ τον πνευματικό καρπό

της πλούσιας λαογραφίας μας, πριν αυτή σβήσει, μα ο ζηλευτής χάροντας προσπάθησε να εμποδίσει τούτο το αξιοζήλευτο πνευματικό δημιούργημα.

Όμως, όπως λέει κι ο λαός μας, «σαν χαθήκαν τα διαμάντια, μείνανε τα δαχτυλιδία». Έτσι τούτο

το έργο ανέλαβε να φέρει σε πέρας ο εκλεκτός συμπατριώτης μας ΠΕΡΙΚΛΗΣ ΝΩΝΤΑ

ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΣ, γιος του αείμνηστου συγγραφέα, σε συνεργασία με τις εκδόσεις

«ΕΡΥΜΑΝΘΟΣ», που προέκυψε μια νέα πνευματική κίνηση στον Δήμο Αροανίας, αλλά και στην ευρύτερη γεωγραφική περιφέρεια της κεντροδυτικής Πελοποννήσου.

Όπως είναι τούτο το βιβλίο ένα μεγάλο μνημόσυνο στη μνήμη του ΝΩΝΤΑ

ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΥ, που θα κρατά ζωντανό το χτες με το σήμερα του τόπου μας, που θα κρατά πάντα ζωντανή στη μνήμη μας την παρουσία του ΝΩΝΤΑ ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΥ.

Ολοκληρώνοντας, πιστεύω πως κάθε έπαινος και κάθε θαυμασμός που είναι μικρός μπρος στην

μεγαλοσύνη αυτό του έργου.

του Γ. Δαλιάνη

Το δημοτικό μας τραγούδι αποτυπώνει την ψυχосύνθεση του λαού μας και τον καθρέφτει πολιτισμό και την πνευματική καλλιέργεια των ανθρώπων. Μέσα από αυτό διασώθηκαν λέξεις και

εκφράσεις της γλώσσας μας, ήθη και έθιμα των κατοίκων, ο τρόπος ζωής τους, καθώς και μνήμες

από ιστορικά γεγονότα και θρύλοι του λαού.

Στην περιοχή μας οι άνθρωποι διασκέδαζαν κυρίως τραγουδώντας. Το χάρισμα του τραγουδιού το

είχαν οι πιο πολλοί και ήταν αξιοθαύμαστο το πώς κατάφερναν και τραγουδούσαν, όχι μόνο τρώγοντας και πίνοντας, αλλά με το τραγούδι έκαναν πιο ευχάριστες τις δύσκολες δουλειές, όπως

σκάψιμο, οικοδομή κ.α.

Το τραγούδι στις παρέες γινόταν με εναλλαγές □ ξεκίναγε ένας ή μια παρέα, επαναλάμβαναν οι

υπόλοιποι ό,τι άκουγαν, συνέχιζαν οι πρώτοι και έτσι μπορούσαν να τραγουδήσουν πολλές ώρες,

μερόνυχτα ολόκληρα.

Με αυτόν τον τρόπο μαθαίνονταν τα τραγούδια και μεταδίδονταν στους νεότερους. Με τον ίδιο

τρόπο επίσης, τραγουδώντας δηλαδή, χόρευαν στους γάμους και στις γιορτές.

Αξιζει να αναφερθεί η τελετουργία στο γαμήλιο τραπέζι με το έθιμο του ποτηριού. Ο κουμπάρος

που είχε το γενικό πρόσταγμα στο τραπέζι, αφού τελείωνε το φαγητό, σήκωνε το ποτήρι γεμάτο

κρασί με τα εξής λόγια: «Το παρόν ποτήρι(ον) το πίνω εις υγείαν των νεονυμφών. Τους εύχομαι να

ζήσουν βίον ανθόσπαρτον και καλούς απογόνους. Στους ανύπαντρους στα κεφαλάκια τους, στους

παντρεμένους καλή ζωή. Καλώς να εύρω τον Μιχάλη Κ. (κάποιον που τραγουδούσε καλά). Η απάντηση ήταν: «Καλώς να ορίσεις». Στη συνέχεια ο κουμπάρος με την παρέα του άρχιζε ένα

τραγούδι που επαναλαμβανόταν από όλους τους παρακαθισμένους στα τραπέζια μέχρι που τελείωνε □ μπορεί να έλεγε και δεύτερο. Μετά έπαιρνε το λόγο αυτός που είχε δεχτεί την εντολή του

ποτηριού, σηκώνοντας το ποτήρι με τα λόγια: « Το παρόν ποτήρι που διέταξε ο αρχινόνος, το πίνω.

εις υγείαν των νεονυμφών, εύχομαι... και καλώς να εύρω...».

Η όμορφη αυτή τελετουργία συνεχιζόταν μέχρι αργά, έως ότου αποφάσιζαν ότι έπρεπε να «σηκωθεί» το τραπέζι και να συνεχιστεί το γλέντι με χορό. Τότε «έβρισκαν» στο ποτήρι το ζευγάρι,

που σηκώνοντάς το, χαιρετούσε τον κόσμο με τα λόγια: «Το παρόν ποτήρι που ήπιασε στην υγεία.

μας, το πίνουμε στην υγεία σας, ευχαριστούμε...». Με το έθιμο αυτό, αφ' ενός δινόταν η ευκαιρία

να συμμετέχουν όλοι στο γλέντι του γάμου και αφ' ετέρου να συστήνονται (γίνονται γνωστοί) οι ξένοι και οι νεαροί-ές, που είχαν μεγαλώσει και είχαν ενταχθεί στην κοινωνία σαν μεγάλοι (παιδιά δεν «έβρισκαν» στο ποτήρι).

Αφορμή για τραγούδια οι απλοί άνθρωποι του τόπου μας έβρισκαν σε κάθε περίπτωση που είχαν ευκαιρία: βοσκώντας το κοπάδι στο μπουνό ή τα «χοντρικά» ζώα στις αποθέτες το καλοκαίρι, στον τρύγο, στο θέρο, στο βοτάνισμα, στο αλώνι, στο ξέφυλλο...

Στις γιορτές, παρέες περνούσαν με τη σειρά τα σπίτια που δεν είχαν πένθο τραγουδώντας, για να καταλήξουν σε κάποιο σπίτι όλοι μαζί να διασκεδάσουν με γλέντι και χορό. Το μεράκι των ανθρώπων για τη μουσική επεκτείνεται και στο «κούρδισμα» του κοπαδιού με κουδούνια. Εδώ οι τσοπάνηδες ξοδεύουν αρκετά για να αγοράσουν κουδούνια και τσοκάνια και είναι αξιοθαύμαστο το πώς ενώ δεν έχουν καμιά θεωρητική γνώση μουσικής, γνωρίζουν να ταιριάζουν αρμονικά με μουσικά διαστήματα.

Το μοναδικό όργανο που χρησιμοποιούσαν ήταν η φλογέρα ή τζουρλές – συνήθως αυτοσχέδια – από καλάμι χωρίς επιστόμιο (ένα τρυπημένο καλάμι), που κυρίως αντιλαλούσε στις πλαγιές από τους τσοπάνηδες, αλλά και στις παρέες.

Τα μουσικά όργανα στα γλέντια που χόρευαν ήταν τα «ταβούλια» από δύο πιπίζες και ένα ταβούλι, όργανα ηχηρά και διαπεραστικά, απαραίτητα για γλέντια σε εξωτερικούς χώρους, χωρίς βεβαίως χρήση ηχητικών μηχανημάτων. Μόνο στα μεγάλα πανηγύρια έρχονταν κλαρίνα με όργανα συνοδείας και τραγουδιστές.

Οι πιο γνωστοί οργανοπαίκτες της περιοχής ήταν οι τρεις «καραμουζαράιοι» από το Λειβάρτζι Μιχαλόπουλος Κώστας (παρατσούκλι Φωλιάς), Γενναίος και Πάνος (Πεδούδης). Από το Λειβάρτζι ήταν και οι «ταβουλιαράιοι» Παρασκευόπουλος Αλέξης (Γυφταλέξης), Σταύρος (Γυφτοσταύρος) και ο Ναπολέων Κεφαλάς που έπαιζε πίπιζα. Από το Λεχούρι ταβούλι έπαιζε ο Χριστοδουλόπουλος Γιώργης (Γυφτογιώργης) και ο Βασίλης πίπιζα. Από την Κερασιά ταβούλι και πίπιζα έπαιζε ο Κώστας Ανδριόπουλος.

Η ανεπάρκεια αυτών των οργάνων, που αφ' ενός ήταν ηχηρά και ενοχλητικά σε κλειστό χώρο και αφ' ετέρου δεν συνοδεύονταν από τραγούδι, αλλά έπαιζαν σκέτη μουσική, προκάλεσε την εκτοπισμός τους από τα συγκροτήματα, που όταν ηλεκτροδοτήθηκε στην περιοχή, ήταν εύκολο να

εταιρείες ενισχυτές και να έχουν πιο πλούσια παρουσία.

Αυτή όμως η αλλαγή μαζί με τη χρήση μαγνητοφώνων, ραδιοφώνων και τηλεόρασης την είχε

αρνητική επίπτωση ο κόσμος να διασκεδάζει πλέον περισσότερο, ακούγοντας έτοιμη τη μουσική

και τραγουδώντας πιο λίγο. Επιπλέον το αυτί άρχισε να βάλλεται συνεχώς από ξενόφερτα ακούσματα και να ξεφεύγει από το γνήσιο.

Ευτυχώς που υπάρχουν κάποιοι που επιμένουν, καθώς και κάποιοι σύλλογοι που προσπαθούν να

διασώσουν ό,τι απέμεινε από τον πλούτο του λαού μας, ο οποίος επιβίωσε τόσα χρόνια σε συνθήκες σκοταδισμού και δουλείας και κινδυνεύει να χαθεί σήμερα με τα τόσα μέσα καταγραφής

και διατήρησης που έχουμε.

Παρ' όλα αυτά έχουν ξεκινήσει η αντιστροφή της φθίνουσας πορείας του δημοτικού τραγουδιού με

τους συλλόγους που διδάσκουν στους νέους παραδοσιακούς χορούς και παραδοσιακή μουσική.

Ταυτόχρονα γενικεύεται η τάση επιστροφής του κόσμου στο καλό δημοτικό και ρεμπέτικο τραγούδι, αφού μπούχτισε από «μουσικά σκουπίδια», και το ενδιαφέρον των νέων για τα

73 παραδοσιακά μουσικά όργανα, καθώς ξεπεράστηκε η αντίληψη ότι παίζονται από γύφτους.

Έτσι με την κατάλληλη μουσική παιδεία, στο μέλλον θα υπάρχουν καλοί μουσικοί.

Στον τόπο μας με αφορμή το πραγματικό γεγονός του ειδυλλίου της Ελένης, κόρης του Λειβαρτζινού άρχοντα Χριστόδουλου Παπαδόπουλου, με τον Λαλαίο Τουρκαλβανό Λιμάζαγα,

τσιφλικά της περιοχής Μοστενίτσας, δημιουργήθηκαν δύο τραγούδια.

Το πρώτο τραγουδιέται σε αργό ρυθμό συρτού στα τρία:

«- Πού πας Ελένη αποσπερού τώρα το βράδυ;
- Πάω στη θεία μου την Γιαννού, στη θεία μου τη Ροδούλα

να γνέσω και τη ρόκα μου, να φτιάξω τα προικιά μου,
να φτιάξω του Λιμάζαγα ολόχρυσο μεϊντάνι...»

Το δεύτερο είναι σε ρυθμό τσάμικο:

«Στης Αρκαδιάς τον πλάτανο την Ελένη
κάθετ' ο κατής και κρένει.

Ο Δήμαρχος κι ο ανακριτής ανακρίναν την Ελένη

και βγάζουν το φιρμάνι τους όπου αγαπάει, να παίρνει,
να παίρνει ο Τούρκος τη Ρωμιά, τη λαδοβαφτισμένη...»

Το γεγονός (δικαστήριο) λέγεται ότι έλαβε χώρα στα Τριπόταμα, μιας και η Αρκαδία τότε εκτεινόταν σε όλη την επαρχία Καλαβρύτων.

Υπάρχει και άλλο τραγούδι που αναφέρεται στο όνομα Ελένη, εντούτοις πρόκειται για άλλο θέμα. Γύρω στα 1840 ο Λειβαρτζινός Κωστόπουλος (Ασίκης) κατέκτησε μια καλλονή ονόματι Ελένη από τον Πύργο, «ασπασθείς εν μέσω αγοράς», όπως αναφέρει ο

συγγραφέας. Το τραγούδι τραγουδιέται σε ρυθμό καλαματιανό:

«Σ' όλο τον κόσμο και στην οικουμένη

«Σ' όλο τον κόσμο και στην οικουμένη

άλλη δεν είναι σαν και την Ελένη
μάτια και φρύδια, μαύρα γραμμένα,
στόμα και χείλια μαργιολεμένα,
μαλλάκια μαύρα, μαύρα βερζάτα
και μαγουλάκια άσπρα χιονάτα,
μα είχε κορμάκια σαν κυπαρίσσι
χαρά στο νέο που θα τη φιλήσει.
Κι ένας Ασίκης από το Λειβάρτζι
την Ελένη κράζει, την κρυφοκουβεντιάζει
Έλα Ελένη για να σε φιλήσω
γιατί νηστεύω, για να κοινωνήσω...»

Ένα ακόμα τραγούδι, που όμως δεν έχει βρεθεί κανείς από τους γεροντότερους που να θυμάται τον

σκοπός του, αναφέρεται σε ένα ατυχές γεγονός, που έγινε στο γειτονικό Λεχούρι:

«Ξυπνάν τ' αηδόνια απ' τις φωλιές και τα πουλιά απ' τις χούνες,
Ξυπνάει μια Λεχουρίτισσα, του Καψιμάλλη η κόρη
παίρνει τα όρη σκούζοντας και τα πουλιά ρωτώντας
κι ο ήλιος την απάντησε, στέκει και την ρωτάει:

“Πού πας καημένη Αγγελική, πού πας καημένη Αγγέλω;”

Ήλιε μου σα με ρώτησες, θα σου το μολογήσω.

Ήμουν πρώτη στο χωριό, της Καψιμάλλη η κόρη
κι έρχονταν Φράγκοι σπίτι μας, ερχόταν και νταήδες
κι ένας μου δίνει δυο φιλιά κι άλλος μου δίνει τρία
και ο Ματζώρος, το σκυλί, μου δίνει δεκατρία
με γέλασε, με πλάνεψε, μου πήρε την τιμή μου
και ποιο μπουνό να πάω να βρω για να ξελεχωνιάσω;»

Πηγές: τα βιβλία της Περικλή Δουδούμη (1941) και Αθανασίου Λέλου (1953).